

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTROS ENERGETIKOS ĮSTATYMO NR. VIII-1881
43 IR 46 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo Nr. VIII-1881 43 ir 46 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas) parengtas siekiant užtikrinti, kad pažeidžiamų elektros energijos vartotojų (toliau – pažeidžiamas vartotojas) apsaugos sistema, kurią valstybė jau yra sukūrusi, lengviau pasiektų tuos elektros energijos vartotojus (toliau – vartotojas), kuriems ji skirta.

Elektros energija yra būtinoji paslauga, todėl valstybė įpareigota užtikrinti, kad pažeidžiami vartotojai turėtų realią – ne tik formalią – galimybę ją įsigyti kuo mažesnėmis sąnaudomis. Šiuo metu Lietuvoje yra apie 412 300 pažeidžiamų vartotojų, turinčių teisę į visuomeninį elektros energijos tiekimą ir mažesnę visuomeninį elektros energijos tarifą. Šiuo metu šia teise faktiškai naudojosi tik apie 127 000, t. y., 30 procentų pažeidžiamų vartotojų. Likę apie 285 300 pažeidžiamų vartotojų yra sudarę fiksuotos kainos sutartis su nepriklausomais tiekėjais. Remiantis turimais duomenimis, statistinio pažeidžiamo vartotojo permoka, lyginant su esamu visuomeniniu elektros energijos tarifu (18 ct/kWh su PVM), gali siekti nuo 3 iki 9 eurų per mėnesį, o atskirais atvejais – ir daugiau.

Nepaisant to, kad informacija apie galimybę gauti elektros energiją mažesne kaina pažeidžiamam vartotojui buvo nuolat teikiama įvairiais būdais – tiek per viešąją komunikaciją, institucijų skelbiamą informaciją, tiek sąskaitose, tačiau tai nedavė siekiamo efektyvumo. Net ir užtikrinus pakankamą informacijos prieinamumą, tai savaime negarantavo aktyvaus pažeidžiamų vartotojų elgesio. Vertinant šią vartotojų grupę, būtina atsižvelgti į jų pasyvumą, ribotas galimybes įsitraukti į aktyvų pasirinkimų priėmimą, taip pat dažnai pasireiškiantį nepasitikėjimą elektros rinkos dalyviais ar pokyčiais. Tokie veiksniai lemia, kad net ir esant pakankamai informacijos, sprendimai dėl tiekėjo pasirinkimo neretai nėra priimami, todėl vien informavimo priemonėmis apsiribojantis požiūris yra nepakankamas ir gali lemti, kad reguliavimo tikslai nebus pasiekti.

Esamas teisinis reguliavimas nenumato mechanizmų šiai problemai spręsti – jis numato, kad perėjimas prie visuomeninio tiekimo galimas tik vartotojui pačiam inicijuojant sutarties nutraukimą, tačiau praktika rodo, kad didelė dalis pažeidžiamų vartotojų dėl pasyvumo šios galimybės neišnaudoja, arba tinkamai neįvertina jos teikiamos naudos.

Siekiant pašalinti šią praktinio taikymo spragą, Įstatymo projektu siūloma nustatyti tvarką, pagal kurią nepriklausomi elektros energijos tiekėjai (toliau – nepriklausomas tiekėjas) turės nutraukti su pažeidžiamais vartotojais sudarytas fiksuotos kainos terminuotas elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis (toliau – fiksuotos kainos sutartis), kuriose nustatyta kaina viršija galiojantį visuomeninį elektros energijos tarifą (visuomeninę elektros energijos kainą pažeidžiamiesiems vartotojams), kartu užtikrinant, kad vartotojas būtų tinkamai informuotas ir turėtų realią galimybę išreikšti savo valią dėl sutarties tęstinumo. Taip pat Įstatymo projektu nustatomi procedūriniai reikalavimai, užtikrinantys tinkamą pažeidžiamų vartotojų informavimą ir jų teisę išreikšti valią dėl nesutikimo ir nepriklausomo tiekimo sutarties tęstinumo.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projekto rengimo iniciatorė – Lietuvos Respublikos energetikos ministerija. Įstatymo projektą parengė Energetikos ministerijos Energetikos konkurencingumo grupė (grupės vadovas Karolis Švaikauskas, tel. +370 670 39 352, el. p. karolis.svaikauskas@enmin.lt, patarėja Aušra Grėbliūnaitė, tel. +370 602 46 290, el. p. ausra.grebliunaite@enmin.lt, patarėja Jovita Verbylienė, tel. +370 684 53 957, el. p. jovita.verbyliene@enmin.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (toliau – EEĮ) 2 straipsnio 64¹ dalies, 46 straipsnio 6 dalies 8 punkto nuostatomis, nepriklausomas tiekėjas negali vienašališkai inicijuoti ir pakeisti fiksuotos kainos sutarties sąlygų ar jos nutraukti. Išimtyms taikomos tik EEĮ 51 straipsnio 3¹ dalyje nustatytu atveju, kai nepriklausomas tiekėjas turi teisę vienašališkai mažinti elektros energijos tiekimo kainą buitiniams elektros energijos vartotojams, taip pat tais atvejais, kai vartotojas nesilaiko su nepriklausomu tiekėju sudaryto skolos už suvartotą elektros energiją padengimo grafiko. Be to, EEĮ numato, kad elektros energijos tiekimui pagal fiksuotos kainos sutarties taikomos atitinkamos EEĮ 41, 47, 49, 51, 52 ir 61 straipsnių nuostatos tiek, kiek jos neprieštarauja EEĮ 46 straipsnio 6 dalies 8 punkto reikalavimams, užtikrinant sutarties stabilumą ir vartotojų teisių apsaugą.

Šiuo metu EEĮ 43 straipsnio 15–17 dalys numato, kad pažeidžiamas vartotojas turi teisę gauti elektros energiją iš visuomeninio tiekėjo, jei jis nutraukia elektros energijos pirkimo–pardavimo ir persiuntimo paslaugos teikimo sutartį su nepriklausomu tiekėju.

Praktikoje pažeidžiami vartotojai dažnai nesinaudoja šia teise, nes esamas reguliavimas numato, kad vartotojas pats turi aktyviais veiksmais inicijuoti sutarties su nepriklausomu tiekėju nutraukimą, kad tokiam pažeidžiamam vartotojui automatiškai elektros energija būtų pradeda tiekta visuomenine elektros energijos kaina pažeidžiamiesiems vartotojams ir sąlygomis.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projekto 1 straipsniu siūloma papildyti EEĮ 43 straipsnį 19 dalimi, kuria nustatomas specialusis reguliavimas nepriklausomiems tiekėjams, nustatant tvarką nepriklausomiems tiekėjams nutraukti su pažeidžiamais vartotojais sudarytas fiksuotos kainos sutartis, jei tokiose sutartyse nurodyta galutinės elektros energijos kaina yra didesnė už visuomeninę elektros energijos kainą (visuomeninę elektros energijos tarifą) pažeidžiamiesiems vartotojams, galiosiančią elektros energijos tiekimo pradžios dieną po fiksuotos kainos sutarties nutraukimo.

Siūloma nustatyti, kad nepriklausomas tiekėjas, per ne vėliau kaip 10 kalendorinių dienų nuo naujos visuomeninės elektros energijos kainos pažeidžiamiesiems vartotojams taikymo pradžios dienos, raštu ir (ar) elektroninių ryšių priemonėmis informuoja pažeidžiamus vartotojus apie sutarties nutraukimą bei nustato 30 kalendorinių dienų terminą, per kurį pažeidžiamas vartotojas turi išreikšti sutikimą dėl fiksuotos kainos sutarties nutraukimo. Toks terminas nustatomas siekiant užtikrinti tinkamą pažeidžiamų vartotojų teisių apsaugą ir realią galimybę priimti apgalvotą sprendimą. Manytina, kad toks terminas laikytinas proporcingu, nes suteikia pažeidžiamam vartotojui pakankamai laiko susipažinti su nepriklausomo tiekėjo pranešimu, įvertinti sutarties nutraukimo pasekmes, prireikus gauti konsultaciją ir aiškiai išreikšti savo valią dėl sutarties su nepriklausomu tiekėju tęstinumo. Toks terminas taip pat yra pakankamas nepriklausomam tiekėjui koreguoti elektros energijos pirkimo (įsigijimo) sandorius, balansavimo ir rizikos valdymą bei kitus įsipareigojimus vartotojams.

Pastebėtina, kad praktikoje vartotojai neretai negauna arba laiku neperskaito nepriklausomų tiekėjų siunčiamos informacijos, todėl jų neveikimas neturėtų būti laikomas sąmoningu sutikimu dėl pateiktos informacijos. Pažymėtina, kad pažeidžiamų vartotojų sprendimą gali lemti ne tik elektros kaina, bet ir kitos aplinkybės, susijusios su tiekėjo keitimu. Siekiant užtikrinti, kad pažeidžiamas vartotojas būtų informuotas apie numatomą sutarties nutraukimą ir turėtų realią galimybę išreikšti nesutikimą, siūloma nepriklausomam tiekėjui nustatyti pareigą – informaciją teikti ne mažiau kaip dviem būdais: raštu ir (ar) elektroninių ryšių priemonėmis, sutartyje nurodytais kontaktais.

Nustatoma, kad visiems pažeidžiamiesiems vartotojams, kurie per pranešime nustatytą terminą telefonu, raštu ar elektroninių ryšių priemonėmis pateikė sutikimą dėl fiksuotos kainos sutarties nutraukimo, nepriklausomas tiekėjas, kito kalendorinio mėnesio, einančio po to mėnesio, per kurį buvo išsiųstas pranešimas, paskutinę dieną, šias sutartis nutraukia ir kitą kalendorinę dieną po

fiksuotos kainos sutarties nutraukimo dienos elektros energija jiems pradedama tiekti visuomenine elektros energijos kaina pažeidžiamiesiems vartotojams. Pažeidžiamam vartotojui neišreiškus sutikimo, jis lieka sutartiniuose santykiuose su nepriklausomu tiekėju. Pažeidžiamam vartotojui nesudarius elektros energijos pirkimo–pardavimo ir persiuntimo paslaugos teikimo sutarties su visuomeniniu elektros energijos tiekėju, pažeidžiamo vartotojo ir visuomeninio elektros energijos tiekėjo tarpusavio santykiams būtų taikomos energetikos ministro patvirtintame Buitinių vartotojų su tiekėjais sudaromų elektros energijos pirkimo–pardavimo ir persiuntimo paslaugos teikimo sutarčių standartinių sąlygų apraše nustatytos standartinės sutarties sąlygos. Atsižvelgiant į siūlomus pakeitimus, siekiant teisinio aiškumo dėl fiksuotos kainos sutarčių nutraukimo sąlygų, aiškiai nustatant, kada nepriklausomas tiekėjas gali nutraukti tokią sutartį, siūloma patikslinti Įstatymo projekto 3 straipsniu keičiamą EEĮ 46 straipsnio 6 dalies 8 punktą, pateikiant blanketinę nuorodą į EEĮ 43 straipsnio 19 dalį.

Įstatymo projekto 2 ir 4 straipsniais siūloma nustatyti, kad sutarties nutraukimo tvarka, pagal kurią nepriklausomas tiekėjas nutrauks fiksuotos kainos sutartį, jeigu pažeidžiamas vartotojas pateiks sutikimą, taikoma iki 2028 m. gruodžio 31 d., siekiant suderinti šią pareigą su visuomeninio tiekimo instituto užbaigimu. Pažymėtina, kad pagal EEĮ 43 straipsnio 2 dalies 9 punktą visuomeninis tiekėjas ne vėliau kaip iki 2029 m. kovo 1 d. privalo informuoti visuomeninio tiekimo vartotojus apie sutarties nutraukimą. Ši nuostata įtvirtina įstatyminę teisę nutraukti visuomeninio tiekimo sutartį ir faktiškai žymi visuomeninio tiekimo modelio užbaigimo pradžią.

Atsižvelgiant į tai, nėra tikslinga, kad pažeidžiami vartotojai paskutiniais elektros rinkos liberalizavimo metais būtų papildomai įtraukiami į visuomeninį tiekimą. Tokiu atveju, galimai susidarytų situacija, kai daliai pažeidžiamų vartotojų po nepriklausomo tiekėjo sutarties nutraukimo būtų pradėta taikyti visuomeninė elektros energijos kaina jau po 2029 m. kovo 1 d., t. y. tuo laikotarpiu, kai visuomeninis tiekėjas nebevykdys pilnos apimties informavimo funkcijos naujai atsirandantiems vartotojams. Tai reikštų, kad tokie vartotojai nepatektų į įstatyme numatytą informavimo apimtį ir negalėtų būti tinkamai informuoti apie jų sutarčių nutraukimą bei iš nutraukimo kylančias teises ir pareigas.

Priėmus siūlomas nuostatas, tikėtina, kad dalis iš apie 285 300 šiuo metu ekonomiškai nepalankiose fiksuotos kainos sutartyse esančių pažeidžiamų vartotojų pereis prie visuomeninio tiekimo ir pradės mokėti mažesnę elektros energijos kainą. Tai tiesiogiai sumažintų būtinųjų išlaidų dalį jų biudžete, mažintų įsiskolinimų ir elektros tiekimo nutraukimo riziką – ypač tiems vartotojams, kuriems tiekimo sutrikimas gali kelti sveikatos ar saugumo pavojų. Taip pat, prieinama elektros energijos kaina mažina socialinę įtampą ir prisideda prie energetinio nepritekliaus mažinimo tikslų.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto Įstatymo projekto pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus teikiamą Įstatymo projektą, galimos neigiamos pasekmės tuo atveju, jeigu pažeidžiamiesiems vartotojams taikoma visuomeninio tiekimo elektros energijos kaina taptų didesnė nei nepriklausomų tiekėjų siūloma elektros energijos kaina, kadangi tokiu atveju nebūtų užtikrinama reali ekonominė nauda pažeidžiamiesiems vartotojams, mažėtų visuomeninio tiekimo patrauklumas, o visuomeninis tiekimas iš esmės nebeatliktų jam priskiriamos pažeidžiamų vartotojų apsauginės funkcijos. Įstatymo projekte siūloma numatyti, kad nepriklausomi tiekėjai nutrauks sutartį tik tais atvejais, kai pažeidžiamo vartotojo sutartyje nustatyta galutinė elektros energijos kaina yra didesnė už visuomeninę elektros energijos kainą pažeidžiamiesiems vartotojams ir bus gautas pažeidžiamo vartotojo sutikimas dėl sutarties nutraukimo. Tai reiškia, kad siūloma nuostata taikoma tik tol, kol visuomeninė elektros energijos kaina pažeidžiamiesiems vartotojams yra mažesnė už su nepriklausomu tiekėju sudarytoje sutartyje pažeidžiamam vartotojui nustatytą galutinę elektros energijos kainą.

6. Kokią įtaką priimtas Įstatymo projektas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymo projektas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip Įstatymo projekto įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Siūlomas teisinis reguliavimas taikomas išimtinai siaurai apibrėžtam subjektų ratui – tik tais atvejais, kai pažeidžiamo vartotojo fiksuotos kainos sutartyje nustatyta kaina viršija galiojančią visuomeninį elektros energijos tarifą. Pripažįstama, kad masiškesnis pažeidžiamų vartotojų perėjimas į visuomeninį tiekimą gali trumpuoju laikotarpiu padidinti visuomeninio tiekėjo elektros energijos įsigijimo poreikį ir turėti poveikį nepriklausomų tiekėjų veiklai. Pažymėtina, kad pažeidžiamiesiems vartotojams užtikrinama teisė per nustatytą terminą pateikti nesutikimą ir išlikti sutartiniuose santykiuose su nepriklausomu tiekėju, reiškia, kad faktinis pereinančių pažeidžiamų vartotojų skaičius bus mažesnis nei didžiausias galimas skaičius pagal teisinį reguliavimą.

Atsižvelgiant į paminėtus ribojančius veiksnius, siūlomo reguliavimo poveikis konkurencinei aplinkai ir elektros energijos rinkos plėtrai vertintinas, kaip proporcingas siekiamam tikslui ir yra ribotas.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Kitų įstatymų keisti ar priimti naujų nereikės.

9. Ar Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projekte neįtvirtinamos naujos sąvokos.

10. Ar Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projekto nuostatos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams neprieštarauja.

11. Jeigu Įstatymo projektui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus Įstatymo projektą, Įstatymo projekto įgyvendinamųjų teisės aktų pakeitimų priimti nereikės.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks Įstatymo projektui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Manytina, kad Įstatymo projektui įgyvendinti papildomų valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų neprireiks.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymo projekto rengimo metu konsultuotasi su skirstomųjų tinklų operatoriumi.

Įstatymo projektas teikiamas visuomenės konsultacijoms ir suinteresuotiems asmenims išvadoms gauti.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Įstatymo projekto reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektą įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną „Eurovoc“: *pažeidžiamas vartotojas, Taryba, nepriklausomas tiekėjas, visuomeninis elektros energijos tiekėjas ir kt.*

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.
